

POVJERENICI ZA IZVRŠAVANJE ZAŠTITNOG NADZORA UZ UVJETNU OSUDU I RADA ZA OPĆE DOBRO NA SLOBODI - prvi «probacijski stručnjaci» u RH

Snježana Maloić

Dijana Šimpraga

Ministarstvo pravosuđa

Uprava za zatvorski sustav, Središnji ured

Služba tretmana

Odjel za izvršavanje zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi

SAŽETAK

Izvršavanje kaznenopravnih sankcija zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi u RH sve više privlači pozornost stručne javnosti, a naročito stručnjaka zainteresiranih da se uključe u njihovo provođenje. Ovaj rad nudi odgovore na neka od često postavljanih pitanja u svezi izvršavanja ovih sankcija - koji je zakonski okvir, u čijoj su nadležnosti, u kojem se obimu izriču i tko sve sudjeluje u njihovom izvršavanju, na koji se način radi s osuđenima na slobodi i koji su mehanizmi njihove kontrole, tko može biti povjerenik, što treba znati i što povjerenici zapravo rade. U radu su prezentirani aktualni status, uloga, poslovi i odgovornosti povjerenika, te mogući poslovi povjerenika u budućnosti, obzirom se za ovaj aspekt izvršavanja alternativnih sankcija zamjećuje najveći interes stručnjaka - potencijalnih povjerenika (ponekih i s ambicijama da jednog dana budu i probacijski službenici), a navedeno može biti od koristi i već imenovanim povjerenicima, budući se radi o u RH novom stručnom području rada, s ipak još vrlo ograničenim domaćim iskustvima i literaturom.

Ključne riječi: osuđenik, zaštitni nadzor, rad za opće dobro, povjerenik, probacija

1. UVOD

Činjenica je da «prestrogo» izrečene, neprimjerene zatvorske kazne mogu nanijeti više štete nego koristi (Cornil, 1963, Lazarević, 1974, Šeparović, 1988, prema Maloić, 1994; Cvitanić, 1990; Van Kalmthout, 1996; Coyle, 2001; Mejovšek, 2002) - nasuprot tome, evidentne su mnoge potencijalne koristi alternativnih sankcija (Rentzman i Robert, 1987, prema Šeparović, 1988; Van Kalmthout, 1996; Žakman-Ban i Šučur, 1999; Bumči i Tomašić, 2006). Siromašan repertoar kaznenih sankcija u prošlosti je doveo do prekapacitiranosti zatvora (Žakman-Ban, 1998; Kovčo, 2001) i prekomjerne primjene uvjetne osude (Zorica, 2001). Značaj i potreba oživotvorenja alternativnih sankcija i uspostave sustava probacije po uzoru na modele mnogih drugih država u zadnjih dvadesetak godina stalno se naglašava (Šeparović, 1988;

Ajduković i Ajduković, 1991; Žakman-Ban, 1998; Zorica, 2001; Uzelac, 2002; Doležal, 2006; Jandrić, 2006), kao i potreba educiranja adekvatnog broja stručnjaka koji bi ih u praksi provodili (Ajduković i Ajduković, 1991; Mikšaj-Todorović i Žakman-Ban, 1991, prema Žakman-Ban i dr., 1994; Uzelac, 2002; Doležal, 2006). Kaznenopravne sankcije i mjere koje se prema osuđenim odraslim osobama provode u zajednici u mnogim državama već desetljećima, pa i više od stoljeća, u praksi potvrđuju svoju primjerenost i učinkovitost, dok se kod nas tek posljednjih pet godina (Rajić i dr, 2005; Bumči i Tomašić, 2006; Kovčo-Vukadin i Kokić-Puce, 2006) pristupilo njihovom izvršavanju, zasad kroz implementaciju modela dviju sankcija - zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi.

Provođenje ovih sankcija podrazumijeva obavljanje složenih i odgovornih poslova i zahtijeva

za to posebno educirane i kompetentne stručnjake koji raspolažu specifičnim potrebnim znanjima i vještinama. Autori ovog rada, osim što imaju višegodišnje iskustvo neposrednog rada s osuđenima kojima su izrečene sankcije zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi, kroz obavljanje svojih profesionalnih zadaća sudjeluju u stvaranju objektivnih uvjeta za implementaciju ovih sankcija i kreiranju pozitivne prakse njihovog izvršavanja na području cijele države, u okviru čega provode i edukaciju i doedukaciju povjerenika - stručnjaka koji neposredno sudjeluju u izvršavanju alternativnih sankcija. Kroz komunikaciju s različitim institucijama, udrugama i stručnjacima, uočava se nedovoljna informiranost o zakonskim mogućnostima izricanja ovih sankcija i o aktualnom broju njihovog izricanja, o nadležnosti njihovog izvršavanja i društvenim subjektima i stručnjacima koji bi trebali/mogli u tome sudjelovati, a naročito se zamjećuje nedovoljno poznavanje statusa, uloge i poslova povjerenika. Obzirom je stručna literatura o aktualnom izvršavanju ovih sankcija oskudna, a ona o poslovima povjerenika uglavnom se svodi na interne dokumente (skripte i protokole) koji se koriste tijekom izobrazbe i supervizije ovih stručnjaka, intencija je ovog rada sadržaj tih internih materijala, rad povjerenika i općenito informacije o izvršavanju alternativnih sankcija približiti široj stručnoj/općoj javnosti.

2. IZVRŠAVANJE ALTERNATIVNIH SANKCIJA ZAŠTITNOG NADZORA UZ UVJETNU OSUDU I RADA ZA OPĆE DOBRO NA SLOBODI U RH

Zakonska osnova, ustrojstvo i opseg provođenja alternativnih sankcija u RH

Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi stupio je na snagu 1999. godine. Uz navedeni Zakon, izvršavanje kaznenopravnih sankcija zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro propisano je i provedbenim propisima: Pravilnikom o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika (2001, 2004), Pravilnikom o mjerilima za utvrđivanje naknade određenim povjerenicima i pomoćnicima povjerenika na izvršavanju kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi (2001, 2004), Pravilnikom o vrsti i uvjetima rada za opće dobro na slobodi (2001).

Izvršavanje alternativnih sankcija zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi izrečenih u kaznenom postupku punoljetnim osobama u Republici Hrvatskoj u nadležnosti je Ministarstva pravosuđa, Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav, Odjela za izvršavanje zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro.

Prvi zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu izrečen punoljetnoj osobi u kaznenom postupku u Republici Hrvatskoj počeo se izvršavati krajem 2001. godine, dok je prvi rad za opće dobro na slobodi započeo i izvršen 2002. godine (Rajić i dr., 2005). Prikazani podaci ukazuju na nagli rast izricanja alternativnih sankcija u RH u proteklih pet godina (Statistički podaci Uprave za zatvorski sustav, 2007).

Tablica 1. Zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu - zaprimljeni predmeti u Ministarstvu pravosuđa razdoblju od 2002. do 2006. godine

Godina	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	Ukupno
Zaprimljeni predmeti	52	81	90	158	252	633

Tablica 2. Rad za opće dobro na slobodi - zaprimljeni predmeti u Ministarstvu pravosuđa razdoblju od 2002. do 2006. godine

Godina	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	Ukupno
Zaprimljeni predmeti	16	41	75	100	284	456

Tijekom 2006. godine na području RH izvršavalo se 305 presuda kojima je izrečen zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu (zaštitni nadzor može se izvršavati od jedne do pet godina) i 216 presuda u kojima je izrečen rad za opće dobro na slobodi (dio presuda zaprimljenih 2006. godine počeo se izvršavati tek početkom 2007. godine nakon što su na pojedinim područjima u RH educirani povjerenici i nakon što su na tim područjima sklopljeni ugovori s pravnim osobama u kojima se potom mogao izvršavati rad za opće dobro). Aktualno, rad za opće dobro izrečen u kaznenom postupku osuđene punoljetne osobe mogu izvršavati u 94 pravne osobe na području države (plus njihove podružnice na području cijele RH - primjerice, pravne osobe kao što su Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida ili Hrvatske šume d.o.o koje «pokrivaju» sve županije na području RH.).

Poslove izvršavanja zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi na

području cijele države obavljaju 242 educirana povjerenika, u suradnji sa državnim institucijama i nevladinim udrugama u lokalnoj/regionalnoj zajednici. Povjerenici za provedbu zaštitnog nadzora i rada za opće dobro, sukladno zakonskim propisima, državni su službenici Ministarstva pravosuđa, potom službenici Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, te članovi Hrvatske udruge socijalnih radnika i Hrvatske udruge socijalnih pedagoga, s kojima je Ministarstvo pravosuđa sklopilo sporazum o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi. Povjerenici nisu zaposlenici "probacijske službe" već posao izvršavanja ovih sankcija obavljaju uz svoj redovni posao. Rješenje o imenovanju povjerenika za svakog osuđenika pojedinačno donosi Ministarstvo pravosuđa, po dostavljenoj pravomoćnoj sudskoj presudi. Za obavljanje poslova izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro povjerenici se obvezno educiraju kroz seminare u organizaciji Ministarstva pravosuđa, u okviru Centra za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav (Kokić-Puce, 2005; Maloić, Šimpraga, 2007). Do sada educirani su povjerenici na području svih županija RH - međutim, sve više sudova iz svih dijelova države izriče ove sankcije, tako da je broj

Tablica 3. Struka povjerenika (analiza Statističkih podataka Uprave za zatvorski sustav, 2007)

STRUKA	f	%
pedagog	11	4,5
psiholog	29	12,0
socijalni radnik	108	44,6
socijalni pedagog	41	16,9
pravnik	10	4,1
defektolog	16	6,6
ostale struke	27	11,2
ukupno	242	100,0

educiranih povjerenika nužno stalno povećavati i održavanje seminara za nove povjerenike kontinuirani je proces.

Među educiranim povjerenicima najveći je broj socijalnih radnika, gotovo polovica, a što je donekle posljedica sklapanja sporazuma o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi između Ministarstva pravosuđa i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Kao što je i za očekivati, slijede socijalni pedagozi, psiholozi, pedagozi, potom defektolozi i pravници, a od ostalih struka nalazimo uglavnom nastavnike, profesore, politologe i teologe.

Najveći broj povjerenika u dobi je između trideset i jedne i šezdeset godina (93,8 %), što je u odnosu na donju granicu djelomice uvjetovano propisanim zakonskim kriterijima (visoka stručna sprema, najmanje pet godina radnog iskustva), a u odnosu na gornju granicu činjenicom da do sklapanja sporazuma o postojanju zajedničkog interesa za izvršavanje alternativnih sankcija sa strukovnim udrugama, nije postojala mogućnost da u provođenju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro kao povjerenici sudjeluju i umirovljenici. Obzirom se ove sankcije izriču punoljetnim osobama, a i zbog njihovih obilježja, uputno je da povjerenici za provođenje sankcija budu životno i stručno iskusnije osobe, naročito u ovom još uvijek početnom razdoblju izvršavanja alternativnih sankcija u RH.

Tablica 4. Dob povjerenika (analiza Statističkih podataka Uprave za zatvorski sustav, 2007)

DOB	f	%
26 - 30	2	0,8
31 - 40	57	23,5
41 - 50	96	39,7
51 - 60	74	30,6
61 - 70	13	5,4
Ukupno	242	100,0

Samo nešto manje od trećine povjerenika je muškog spola - 28,1 %, dok se u odnosu na spol osuđenika prema kojima se alternativne sankcije izvršavaju može konstatirati da se uglavnom radi o muškarcima. Prema Kovčo-Vukadin i Kokić-Puce (2006) kod izrečenog zaštitnog nadzora obzirom na spolnu distribuciju uglavnom se radi o muškarcima - 81,6%, kao i kod izrečenog rada za opće dobro na slobodi - 89,6%. Iz navedenog proizlazi da se kod izvršavanja alternativnih sankcija najčešće susreće kombinacija spolova, što nešto značajniji utjecaj može imati kod izvršavanja zaštitnog nadzora, dok je za pretpostaviti da kod izvršavanja rada za opće dobro na slobodi vjerojatnije nema utjecaja na izvršavanje sankcije ili je on minimalan.

Tablica 5. Spol povjerenika (analiza Statističkih podataka Uprave za zatvorski sustav, 2007)

SPOL	f	%
muški	68	28,1
ženski	174	71,9
Ukupno	242	100

3. POVJERENICI ZA IZVRŠAVANJE ZAŠTITNOG NADZORA UZ UVJETNU OSUDU I RADA ZA OPĆE DOBRO NA SLOBODI

Status, uloga i odgovornosti povjerenika

Povjerenik za izvršavanje zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi od donošenja Zakona i provedbenih propisa, normativno ima svoj status. Međutim krajem 2001. i 2002. godine u stvarnosti se taj status konstantno moralo pojašnjavati i izgrađivati - na sudu (sudske rasprave kod drugih sudskih postupaka u tijeku), u centru za socijalnu skrb, u klubu liječenih alkoholičara, u bolnicama itd. Nadalje, postavljalo se pitanje ovlasti povjerenika, primjerice koji mu se dokumenti u suradnji s pojedinim društvenim subjektima mogu staviti na raspolaganje (npr. socijalna anamneza centra za socijalnu skrb, uvid u izvješće voditelja mjere nadzora nad roditeljskom skrbi), pri čemu se često nailazilo na neinformiranost, podozrivost, nevoljko- st i otpore.

U početnom razdoblju povjerenik se na sudske rasprave pozivao u svojstvu svjedoka, uz upozorenje o dovođenju i novčanoj kazni ako se ne odazove, čak i u slučaju kad bi sudsko kontrolno ročište predložio sam povjerenik. Saslušavalo ga se u «met- alnom okviru» na način kao i sve druge svjedoke, iako je stručnim znanjem i iskustvom svakako daleko bliži vještaku nego svjedoku (Kokić-Puce, 2006). Od njega se primjerice tražilo da ispred osuđenika u svezi kojeg je predložio preispitivanje sankcije (mogući opoziv uvjeta te zatvorska kazna) predoči svoje osobne podatke uključujući i adresu stanovanja.

Usporedno s povećanjem broja presuda, edukacijom sudaca i državnih odvjetnika, te izobrazbom sve većeg broja povjerenika iz različitih resora, povjerenici su sve prepoznatljiviji. Vlastitim stručnim radom svakodnevno dokazuju vrijednost i svrhovitost alternativnih sankcija, gradeći specifičan profesionalni imidž. Lakšoj identifikaciji i radu povjerenika značajno su doprinijele i službene iskaznice koje se izdaju od 2005. godine.

S jačanjem statusa, povećava se i odgovornost povjerenika, obzirom se povećavaju i povjerenje društvene zajednice i zahtjevi prema njemu. Sve ga se više konzultira prilikom donošenja najrazličitijih odluka u svezi postupanja s osuđenikom - npr. psihijatar-alkoholog kod prijema osuđenika na liječenje temeljem izrečene posebne obveze traži preporuku povjerenika o izboru stacionarnog bolničkog

liječenja ili liječenja u dnevnoj bolnici. Povjerenika se sve češće konzultira i kod različitih sudskih postupaka - vraćanje prava na roditeljsku skrb, povjeravanje djece u brakorazvodnim postupcima, donošenje presuda u novim kaznenim postupcima protiv osuđenika.

Povjerenik je «pomagač» osuđeniku, «na njegovoj strani», ali u okviru specifičnih uvjeta pojedine sankcije, koja nužno zadržava svoj represivni segment. Povjerenik je na određeni način spona koja povezuje osuđenika i zajednicu - osuđeniku pomaže u integraciji u socijalnu zajednicu na način da se izbjegnu represivniji mehanizmi zaštite zajednice, da ga se ne izdvaja i da se ne mora realizirati zatvorska kazna - zajednicu štiti od mogućih negativnih posljedica izdvajanja osobe iz zajednice (otkaz radnog odnosa zbog odlaska na izvršavanje zatvorske kazne i nezaposlenost, razvoj kriminalnog sustava vrijednosti, socijalna skrb o obitelji...), a istovremeno na određeni način jamči kontrolu i primjereno ponašanje osuđenika, tj. sigurnost zajednice.

Povjerenici imaju veliku ulogu i odgovornost u osmišljavanju pojedinačnog programa izvršavanja pojedine sankcije, u donošenju primjerenih odluka u kontekstu pojedinačnoga osuđenika, detektiranju kritičnih momenata, pravovremenom izvještavanju suda, smanjivanju rizika ponavljanja kaznenog djela. Njihovo postupanje i odlučivanje mora biti nadasve odgovorno, stručno i savjesno, obzirom može posljedično štetiti/koristiti žrtvi kaznenog djela ili drugim mogućim žrtvama, osuđeniku, društvenoj zajednici, na neki način povjerenici aktualno imaju i povijesnu odgovornost za razvoj ovih sankcija.

Evidentno je da je «zaštitni nadzor, kao uostalom i probacija u cjelini, ona vrsta stručnog tretmana u kojoj jedna stručna osoba rukovodi razmjerno složenim sustavom stručnih postupaka i radom njihovih nositelja» (Uzelac, 2002:43). Povjerenik je važan čimbenik u preveniranju činjenja kaznenih djela i očuvanju sigurnosti zajednice, s organizacijskog stajališta i s aspekta neposrednog rada s osuđenikom - usmjerava i nadzire osuđenika, koordinira različite institucije i stručnjake, podržava različite agense socijalizacije kao što su obitelj, posao, susjedsko okruženje, a ujedno i predstavlja neposredni autoritet zakona. Najvažniji ciljevi njegovog rada jesu prevenirati buduće kriminalno ponašanje osuđenog prijestupnika, utjecati na okolnosti koje su determinirale počinjenje kaznenog djela i mogle bi pridonijeti recidivu, raditi na socijalnoj integraciji osuđenika, štiti zajednicu. Osobne i okolinske rizične čimbenike vezano uz pojedinog

osuđenika potrebno je obuhvatiti intervencijskim spektrom tretmansko-preventivnih, kontinuiranih, ciljanih aktivnosti u njegovom osobnom i socijalnom prostoru, uz istovremeno jačanje otpornosti i zaštitnih čimbenika - u preveniranju asocijalnog i kriminalnog ponašanja povjerenik stoga aktivno uključuje i lokalnu/regionalnu zajednicu sa svim njezinim kapacitetima i resursima. Povjerenik je na određeni način koordinator svih subjekata i aktivnosti koje se u okviru sankcije realiziraju s osuđenikom, prema njemu ili vezano uz njega.

Da bi kvalitetno i stručno mogao obavljati svoj posao, povjerenik mora posjedovati određena stručna znanja i vještine. Naime, poteškoće osuđenika mogu biti vrlo raznolike - mentalna insuficijencija, anksioznost, stresni poremećaji, obiteljski problemi, teškoće u komunikaciji, zdravstveni problemi, neadekvatna kontrola ljutnje i agresivnost, poremećaji seksualnog nagona, duševne bolesti i još mnoge druge. Povjerenici su stručnjaci koji se u svojem radu s osuđenima susreću sa nasiljem, zapuštanjem i zlostavljanjem djece, zlouporabom droga, alkoholiziranjem, skitnjom, kockanjem. Nadalje, problem su nerijetko i nezaposlenost, nizak nivo stanovanja, siromaštvo, smrt bliske osobe, razvod, promjena radnog mjesta ili škole, a što potom otežava psihosocijalnu prilagodbu. Rad povjerenika podrazumijeva rad na različitim platformama u životu osuđenika - osobnoj, obiteljskoj, radnoj, zdravstvenoj, psihoterapijskoj. Redovito susreću osuđenike u njihovim domovima, na radnom mjestu, na terapiji - rade s njima neposredno u društvenoj zajednici.

Za uspješno obavljanje širokog dijapazona stručnih poslova povjerenika, neophodnim se u praksi pokazuje posjedovanje specifičnih znanja i vještina - dosadašnja praksa provođenja alternativnih sankcija i rada povjerenika kao potrebna nameće slijedeća:

- osnovno znanje o kaznenom postupku, institucijama i osobama koje sudjeluju u pokretanju i provođenju postupka
- dobro poznavanje pravnih normi i sudskih procedura neposredno povezanih s alternativnim sankcijama
- temeljito poznavanje aktualnog modela i protokola prakse izvršavanja alternativnih sankcija
- opće znanje o zakonskim propisima iz područja radnog i obiteljskog prava, kao i socijalne i zdravstvene zaštite
- poznavanje psiholoških osnova poremećaja u ponašanju, usvojene opće spoznaje s područja kriminologije, psihopatologije, viktimologije
- posjedovanje vještina vođenja pojedinca u otvorenoj zajednici - razvijene komunikacijske, prezentacijske, interakcijske vještine, vještine vođenja i druge socijalne vještine
- poznavanje resursa lokalne zajednice za pomoć i rehabilitaciju osuđenika, umijeće komunikacije sa različitim predstavnicima zajednice u širem i užem smislu
- sposobnost profesionalnog komuniciranja s osuđenima, uspostava i zadržavanje profesionalne distance, usvojene vještine uspostavljanja pozitivnog ozračja, oblikovanja dobrog odnosa
- snalaženje u kriznim situacijama - zadržavanje staloženosti i uspješan rad sa osobama u krizi ili emocionalnoj situaciji - tehnike uspostavljanja komunikacije s osobama u emocionalnom stresu (agresivne, zbunjene, depresivne) - konstruktivno ophođenje spram ljutnje i agresije
- sposobnost ostvarivanja suradnje s ljudima iz različitih socio-ekonomskih okruženja - posebice sociologija marginalnih grupa/specifični problemi nacionalnih manjina
- usvojene vještine kvalitetnog intervjuiranja osuđenika i okoline kako bi se osigurale relevantne informacije koje pomažu pri pozicioniranju i određivanju smjerova djelovanja, donošenju strategijskih odluka, odabiru intervencija, ranom upozoravanju
- analiziranje informacija i vrednovanje rezultata da bi se izabralo najbolje rješenje- razlikovanje bitnog od nebitnog, analitičko vrednovanje informacija u kontekstu konkretnih odluka
- poznavanje simptoma i ponašanja vezana uz uzimanje različitih substanci, poznavanje problematike ovisnosti i osnovnih vještina komuniciranja u radu s ovisnicima
- educiranost za korištenje stručnih tehnika i metoda koje se koriste u individualnom i skupnom savjetovanju
- poznavanje tehnika motiviranja, kao i stručnog korištenja konstruktivnog pritiska s jasno definiranim očekivanim pozitivnim ishodom
- samostalnost u prepoznavanju rizika i prilika, planiranju i organizaciji potrebnih intervencija pri rješavanju konkretnih problema
- razvijene vještine pisanja obzirom na izvješća i podneske - podaci, kompozicijom, sadržajno i stručnim terminima dobro pripremljeni za postupke analize, procjene, dodjeljivanje prioriteta i daljnje postupanje

- zadovoljavajući nivo kompetencije koji podrazumijeva sposobnost elaboracije vlastitog rada s aspekta priznatih psiholoških, socioloških, pedagoških, socio-pedagoških i drugih stručnih teorija i metoda

Za učinkovit rad povjerenika potrebna je "jaka" osobnost (ne u smislu nametljivosti i dominacije, već u smislu samopouzdanja - izgrađenog osjećaja vlastite vrijednosti i sposobnosti), kao što je već naglašeno - stručnost (posjedovanje potrebnih znanja i vještina), te profesionalnost (motiviranost, savjesnost, ustrajnost, odlučnost i visok stupanj odgovornosti). U provođenju alternativnih sankcija povjerenik se susreće sa uzrujanim osuđenima, antagonizmom, pokušajima manipuliranja, sa situacijama omalovažavanja, vrijeđanja, pozivanja na odgovornost zbog «propusta države», prijetnjama - izloženost takvim uznemirujućim i stresnim, pa i incidentnim situacijama, može imati reperkusije ne samo u njihovom profesionalnom već i u privatnom životu. I iskusniji povjerenici povremeno se nađu u različitim nedoumicama - osuđenik ima toliko problema da je teško odrediti «odakle početi»; doima se da osuđenik uopće nema problema i teško je uopće detektirati «što se odgađa»; jasno je koje poteškoće treba tretirati, ali u društvu ne postoje primjereni, dostupni programi u lokalnoj/regionalnoj zajednici. S osuđenikom povjerenik radi prema vlastitom znanju i stručnom iskustvu, čiji mu opseg i kvaliteta olakšavaju prevladavanje ovakvih i još mnogih drugih situacija, stoga bi promicanje znanja i vještina, stalna izobrazba i supervizija trebale biti osobna profesionalna strategija svakog povjerenika, kao i «službe» koja organizira i prati njihov rad.

Organizacijski i stručni poslovi povjerenika

Pripremne radnje i izrada programa

Programiranje rada i izrada programa kao zakonom propisanog dokumenta, važan je segment izvršavanja ovih sankcija. Ukratko rečeno, radi se o smjericama zajedničkog rada za povjerenika i osuđenika, a ujedno i o parametrima temeljem kojih se ocjenjuje ne/uspješnost izvršavanja sankcije. Da bi navedeno bilo moguće definirati, nužno je obaviti niz radnji temeljem kojih povjerenik dolazi do potrebnih informacija.

Pri izvršavanju rada za opće dobro na slobodi u pravilu je dovoljno raspolagati s nekoliko neophodnih informacija kako bi se moglo isplanirati izvršavanje ove sankcije. Važno je pribaviti informacije o zdravstvenom stanju osuđenika, potom o njegovim radnim ili drugim obvezama koje ga

opravdano mogu ograničavati u obavljanju rada za opće dobro, bitno je znati njegovu stručnu spremu, vidjeti može li se odmah započeti s radom ili postoje opravdani razlozi za odgodu te ga uputiti o pravnoj proceduri da bi navedeno ostvario, a konstruktivnim se u praksi pokazalo i razgovarati s osuđenikom o vrsti poslova i pravnim osobama koje mu u njegovoj područnoj zajednici stoje na raspolaganju. Osuđenici u pravilu obavljaju pomoćne poslove - podjela hrane, slaganje arhive, uređivanje okoliša, istovar različite robe, pomoć osobama s posebnim potrebama u obavljanju različitih aktivnosti i druge poslove.

Kod izvršavanja zaštitnog nadzora, potrebno je prikupiti puno više informacija o osuđeniku, obzirom se u pravilu radi o «težim» kaznenim djelima (npr. obiteljsko nasilje), a i kada to nije slučaj, uvijek se susrećemo sa kompleksnijom osobnom i životnom situacijom osuđenika kojemu je potrebna trajnija pomoć i nadzor. Vrlo je važno dobro upoznati osuđenika i njegove životne okolnosti - osim socioanamnestičkih podataka koji se uobičajeno prikupljaju (Napan, 1994), kod osuđenika naročitu pozornost treba obratiti prikupljanju informacija koje se odnose na stav prema počinjenom kaznenom djelu, ne/prihvatanje izrečene sankcije, motivaciju za počinjeno djelo, recidiv (specijalni ili generalni), kontrolu impulzivnosti i agresivnost, stil života - tko su mu prijatelji, što radi tijekom dana, okružje/kvart u kojem živi, asocijalna ponašanja (skitnja, prostitucija, promiskuitet), ovisnost (alkohol, droga, kocka...), psihičke poremećaje i bolesti.

Važan izvor informacija je naravno osuđenik, s kojim će se u svrhu identifikacije poteškoća i potreba obaviti inicijalni, dijagnostički, eksploracijski intervju (najčešće je potrebno više susreta) uz opažanje ponašanja (poželjan bar jedan susret u životnom socijalnom prostoru osuđenika, a prije izrade programa). Događa se, međutim, da su osuđenici u prvim kontaktima, zbog neizgrađenog odnosa povjerenja s povjerenikom, vrlo često skloni iznošenju neistine, davanju socijalno poželjnih odgovora, ekstremnom negiranju bilo kakvih poteškoća ili iznošenju niza problema za koje je prema njihovom viđenju odgovorna njihova okolina. Povjerenik, u svrhu što objektivnije percepcije životne situacije osuđenika i njegovih poteškoća, nastoji ostvariti i suradnju sa svim pojedincima i ustanovama, koje mu u tome mogu koristiti. Pri tome je naravno potrebno paziti da postupci prikupljanja podataka ne štete osuđeniku - na primjer, neće se kontaktirati poslodavac ako se ocjenjuje da bi to moglo rezultirati otkazom osuđeniku, ili stano-

davac ako bi to za posljedicu moglo imati otkazivanje najma stana osuđeniku i njegovoj obitelji. Dragocjen izvor informacija uvijek je obitelj, iako vjerodostojnost i njihovih izjava ponekad može biti upitna - primjerice, supruga osuđenika alkoholičara u strahu od njegove reakcije može tvrditi da je on prestao konzumirati alkohol, a što ne odgovara istini. Osim razgovora sa osuđenikom, članovima njegove obitelji i drugim važnim pojedincima iz njegove okoline, povjereniku na raspolaganju stoji još nekoliko radnji, a koje će realizirati temeljem suradnje sa ustanovama u područnoj zajednici osuđenika - uvid u sudski spis, uvid u socijalnu anamnezu i drugu dokumentaciju nadležnog centra za socijalnu skrb, uvid u dosadašnje intervencije i poduzimane radnje od strane policije.

Prilikom izrade programa, vrlo je važno detektirati razinu motivacije osuđenika za promjene, koja vrsta pomoći bi mogla imati utjecaja na buduće ponašanje, početne kreativne potencijale i postojeće kapacitete osuđenika, moguće suradnike u provođenju programa - pojedince, stručnjake, ustanove - obzirom je, osim kod zaista malog broja presuda, nemoguće da povjerenik sam poduzme sve potrebne intervencije vezano uz poteškoće osuđenika. Program izvršavanja zaštitnog nadzora trebao bi obuhvatiti: detektiranje poteškoća, potreba i potencijala osuđenika i zajednice, potom operacionalizaciju ciljeva, metoda, suradnika i rokova, te načine evaluacije postignuća u odnosu na definirane ciljeve. Pri programiranju i provedbi alternativnih sankcija važna je postupnost, konzistentnost i realni optimizam, bitno je definirati i dogovoriti ciljeve koji su prihvatljivi povjereniku i osuđeniku, uz realna očekivanja u njihovom ostvarivanju (npr. ne očekuje se da osuđena osoba u svojoj roditeljskoj ulozi postane "savršena", ali je realno dogovarati i očekivati da prestane koristiti fizičko zlostavljanje u "odgoju").

Izvršavanje alternativnih sankcija podrazumijeva individualizirani pristup, što znači da se polazi od specifičnih potreba i poteškoća osuđenika, koji treba biti aktivni sudionik u planiranju (Koller-Trbović, Žižak, 2005). Osuđenici su, iako na specifičan način, subjekti u provođenju ovih sankcija, u prvom redu to su osobe koje ulaze u proces sa svim svojim osobitostima, strukturom ličnosti, iskustvima, potrebama, težnjama, sustavom psihosocijalnog funkcioniranja i naravno, socijalnom mrežom te ujedno treba imati na umu da svaka dobro pripremljena, smišljena intervencija mora obuhvatiti sve socijalne entitete: mikro - osoba

sama, mezo - obitelj, makro - lokalna zajednica, institucije društva (Janković, 2004).

Na početku sačinjen program izvršavanja tijekom realizacije sankcije se, ovisno o kasnije dostupnim informacijama i ponašanju osuđenika, mijenja i/ili konkretizira sukladno ostvarivanju pojedinih ciljeva i/ili potrebi definiranja novih - primjerice, kod osuđenika osuđenog zbog posjedovanja marihuane koji tijekom sudskog postupka i/ili u dijagnostičkom intervjuu povjereniku tvrdi da je jednokratno konzumirao tu drogu i da ne konzumira ništa drugo, naknadno se utvrdi da se zapravo radi o razvijenoj ovisnosti o heroinu.

U svrhu što kvalitetnijeg programiranja sankcije s osuđenikom se može potpisati i poseban ugovor kojim se konkretno definiraju ciljevi, aktivnosti, ponašanja, obveze, pozitivne i negativne posljedice. Taxman i dr. (2004) ističu da bi probacijski plan trebao biti u obliku ugovora o ponašanju, kojim bi se trebalo obuhvatiti zahtjeve probacije, sudske uvjete, tretmanske usluge, očekivane sankcije i poticaje.

Poslovi povjerenika tijekom izvršavanja alternativnih sankcija

U provođenju rada za opće dobro na slobodi povjerenik obavlja prvi inicijalni razgovor s osuđenikom, tijekom kojeg pobliže upoznaje osuđenika sa sankcijom i načinom njezinog izvršavanja, upozorava na posljedice neizvršavanja rada za opće dobro ili neodgovornog ili neprimjerenog ponašanja tijekom rada, te ujedno upoznaje osuđenika i prikuplja socioanamnestičke podatke. Po potrebi osuđenik će se za dopunu socijalne anamneze obratiti i nadležnim institucijama (sudu, centru za socijalnu skrb, ustanovi u kojoj se provodi sigurnosna mjera i dr.). Radi dogovora o izvršavanju sankcije, povjerenik dogovara prvi sastanak u pravnoj osobi koja aktualno raspolaže s pomoćnim poslovima primjerenima osuđenikovim sposobnostima i mogućnostima, kojemu je uz predstavnika pravne osobe nazočan sa osuđenikom. U slučaju bilo kakvih poteškoća i primjedbi tijekom izvršavanja ove sankcije, a koje se mogu javiti od strane pravne osobe, ali i od strane osuđenika, povjerenik kroz suradnju sa osuđenikom i predstavnikom pravne osobe permanentno reagira. Situacije u kojima reagira povjerenik različite su - opravdani ili neopravdani izostanci osuđenika, primjedbe poslodavca tj. pravne osobe na odnos osuđenika prema zaposlenicima (dolazak osuđenika u alkoholiziranom stanju, inzistiranje osuđenika da mu se evidentira veća dnevna satnica od odradene

itd.), primjedbe osuđenika na vrstu posla ili na odnos zaposlenika prema njemu. Nastale poteškoće povjerenik nastoji prevladati poučavanjem osuđenika pravnoj proceduri predviđenoj za privremeni prekid izvršavanja sankcije (kod opravdanih i dokumentiranih razloga - npr. pogoršano zdravstveno stanje), dodatnim individualnim razgovorima s osuđenikom u cilju njegovog motiviranja ili ponovnog upozoravanja, te ponovnim sastankom sa predstavnikom pravne osobe i osuđenikom kako bi se razjasnili eventualni nesporazumi ili dogovorila konstruktivna rješenja nastalih problema. U situaciji da se navedene aktivnosti pokažu neuspješnima ili se neke od njih argumentirano unaprijed ocjenjuju nesvrshodnima, te u slučaju počinjenih teških propusta ili prekršaja od strane osuđenika tijekom rada (npr. agresivno ponašanje osuđenika), povjerenik o tome žurno izvještava nadležni sud radi daljnjeg postupanja.

Osuđenik živi, a povjerenik provodi alternativnu sankciju u lokalnoj zajednici u kojoj osuđenik živi, pri čemu se ponekad oboje suočavaju s nepovjerenjem, neinformiranošću i oporima okoline koja se pribojava za svoju sigurnost. U lokalnoj zajednici osuđenik se često percipira kao potencijalna opasnost po sigurnost zajednice, u najmanju ruku prisutni su podozrivost i pojačan oprez, s čime se moraju nositi i osuđenik i povjerenik. Na određeni način, u ovom početnom razdoblju provođenja sankcija u zajednici, povjerenik educira i lokalnu/regionalnu zajednicu o alternativnim sankcijama i svojem poslu, a s kojom u svrhu dobrobiti osuđenika surađuje.

U izvršavanju rada za opće dobro na slobodi povjerenik intenzivno surađuje sa pravnim osobama u svojoj regiji (komunalna poduzeća, domovi za starije i nemoćne osobe, pučke kuhinje, centri za radnu terapiju i rehabilitaciju osoba s oštećenjem u duševnom ili tjelesnom razvoju, eko centri, bolnice, ustanove Crvenog križa, dječji vrtići, centri za odgoj i obrazovanje mladih, različite udruge), a koje su s Ministarstvom pravosuđa potpisale ugovor o postojanju zajedničkog interesa za izvršavanje rada za opće dobro na slobodi, te se stoga osuđenici mogu kod njih uputiti na rad. Povjerenici se ujedno angažiraju u pronalaženju novih pravnih osoba u kojima se može izvršavati rad za opće dobro (neprofitna, humanitarna, komunalna, ekološka djelatnost) i značajno doprinose širenju mreže pravnih osoba na području cijele Hrvatske.

Poslovi povjerenika kod izvršavanja zaštitnog nadzora opsegom mogu biti vrlo raznoliki, u trajanju od jedne do pet godina s jednim osuđenikom (većina

izrečenih zaštitnih nadzora može se izvršavati od jedne do tri godine, u kojem trajanju sudovi zapravo najčešće određuju rok kušnje). Socijalna izoliranost i kulturna deprivacija, materijalna i financijska oskudica, emocionalna nestabilnost, niska razina zrelosti moralnih prosudbi, nasilni i/ili neučinkoviti načini komunikacije s okolinom - samo su neke poteškoće osuđenika s kojima se povjerenici susreću u svojem radu. Unutar njegovog svakodnevnog života i okruženja, osuđenika usmjeravaju i pomažu mu u unaprjeđenju kvalitete življenja, preuzimanju kontrole nad vlastitim životom, djelotvornijem suočavanju sa situacijama i izazovima svakodnevnog života ("coping skills"), razvoju komunikacijskih vještina u relacijama s izvan/bračnim partnerom i članovima obitelji i poboljšanju socijalnih odnosa općenito, zapošljavanju i usvajanju učinkovite kontrole trošenja novaca, uključivanju u kulturno-zabavne i sportsko-rekreativne sadržaje, općenito u uključivanju osuđenika u društvo umjesto njegove izolacije iz društva u okviru zatvorske kazne.

U početnom razdoblju izvršavanja zaštitnog nadzora susreti povjerenika i osuđenika su u pravilu češći; tijekom nadzora kontakti s osuđenikom ostvaruju se jednom tjedno, osim u rizičnim ili problem-situacijama kada se susreti po potrebi intenziviraju; pred kraj trajanja dužih nadzora susrete se preporuča postupno prorijediti na najviše dva puta mjesečno. Prvi susret povjerenika i osuđenika preporuča se održati uz nazočnost treće osobe - aktualno je to sudac ili sudski savjetnik suda koji nadzire provođenje sankcije, a nekoliko slijedećih susreta (osim onih nužnih za stjecanje uvida radi izrade programa) preporuča se održati također u formalnijem ozračju. Budući da povjerenik ne sudjeluje u sudskom postupku, te obzirom na protok vremena od izricanja presude i njene pravomoćnosti pa do početka njenog izvršavanja, prvi susret povjerenika i osuđenika upravo pri sudu ponovo naglašava ozbiljnost i značaj adekvatnog provođenja ove sankcije, te se ujedno i «pozicionira» osuđenika i povjerenika, definiraju se njihove uloge i odgovornosti, a izvršavanje sankcije definira se kao zajednička obveza.

Provođenje zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu samo započinje u sudnici: to je «terenski» posao, što znači da se ne odvija samo u uredu povjerenika. U početku je za povjerenika korisno biti «na svom terenu» jer mu to omogućava unaprijed strukturirane kontakte, a ujedno je uputno i iz razloga sigurnosti povjerenika (primjerice, susret s alkoholiziranim osuđenikom i njegovim društvom u njegovom stanu sasvim je drugačija situacija od dolaska alkohol-

iziranog osuđenika u ured povjerenika). Tijekom izvršavanja sankcije najbolje mjesto za susret i razgovor s osuđenikom jest ono koje najbolje odgovara svrsi susreta. U situacijama za koje je potrebna formalna atmosfera, kada je nužno osigurati mir i smanjiti moguća ometanja na minimum, to će vjerojatno biti ured povjerenika; u situacijama kada želimo ostvariti opuštenije, neformalnije ozračje, to može biti i tržnica, park, kafić; kada pak želimo steći neposredan uvid u ponašanje osuđenika i njegovo okruženje, to će biti u njegovoj obitelji, u klubu liječenih alkoholičara, na radnom mjestu i sl. Važne razgovore treba uvijek pripremiti - način poziva, osigurano dovoljno vremena, primjereno mjesto (bez smetnji sa strane i intenzivnih asocijacija), nazočnost svih osoba važnih za sadržaj razgovora i odsustvo suvišnih, stručna priprema povjerenika. Aktualno je problem činjenica da povjerenici često nemaju ured u koji bi mogli pozvati osuđenika, a što potom otežava i ispunjavanje potrebnih uvjeta za kvalitetan, stručan razgovor.

Učinkovit pristup osuđeniku i izgradnja dobrog, profesionalnog odnosa jedan je od važnijih zadataka povjerenika u okviru ove sankcije. Događa se često da osuđenici nakon završenog sudskog postupka zauzimaju poziciju «sam protiv svih». Iako bi se očekivalo da će biti «zahvalni» što im nije izrečena zatvorska kazna, to najčešće nije tako - bilo da se ne smatraju odgovornim za počinjeno kazneno djelo, ili smatraju da im je društvo kaznenim progonom odmoglo, a ne pomoglo. Od trenutka izricanja presude do prvog susreta s povjerenikom, «euforija» zbog neodlaska u zatvor obično bitno «splasne» - osuđenik se zapravo suočava s novim problemima - povjerenikom i promjenama koje njegov posao podrazumijeva. Uspostava kvalitetnog odnosa s osuđenikom - koji se nerijetko «bori» s dojmom stigmatiziranosti, problemom akutno i/ili trajno narušenog samopouzdanja, gubitkom kontrole i osjećajem nemoći jer mu život ovisi o drugima, konfliktom sa društvenim sustavom vrijednosti koji je drugačiji nego njegov i s kojim je «bitku izgubio», pritiskom da se prisilno mijenja, stresom nošenja sa novim situacijama u kojima njegovi uobičajeni mehanizmi socijalnog snalaženja ne djeluju, nužnošću sustezanja od različitih supstanci koja mu je nametnuta - ubraja se u vjerojatno najteže zadatke povjerenika. Povjerenik je u početku za osuđenika «pojačivač» svih neugodnih emocija i događaja koje je proživio, a koje bi najradije zaboravio i nastavio «po starom», dok mu povjerenik, kao stalno prisutan svjedok njegovog realiteta, već samom svojom nazočnošću i posto-

janjem to ne dozvoljava. Ponekad su povjerenici, naročito u početku, izloženi indirektnim prijetnjama i pokušajima zastrašivanja od strane osuđenika, pri čemu povjerenik koristi metode i tehnike kojima se jasno stavlja do znanja da je takvo manipulativno ponašanje neučinkovito, a istovremeno se otvara prostor za drugačije načine ostvarivanja ciljeva i potreba osuđenika.

Istraživanja sugeriraju da karakteristike pristupa povjerenika, čak i u kratkim interakcijama, mogu odrediti motivaciju i kasniji ishod ponašanja osuđenika i sankcije, te da je važno na koji način povjerenik pristupa osuđeniku, te koje metode i tehnike koristi. Primjerice, Clark i dr. (2006) ističu da direktivno-konfrontirajući savjetodavni stil baziran na logičkom pristupu (tipa: Ti imaš problem. Ti se moraš mijenjati. Bolje se promijeni ili ...) udvostručuje otpor i upola manje dovodi do pozitivnih ponašanja od podržavajućeg pristupa usmjerenog na osobu. Pokazuje se da ja na inzistiranje i pritisak prema promjeni tipičan odgovor osuđenika obrana problematičnog ponašanja (Ti imaš problem/Ne, ja nemam problem; Zašto ti ne bi.../To mi ništa neće pomoći; Bolje to promijeni ili.../Što je najgore što mi možete, da vidim...).

Ponekad je za izgradnju odnosa povjerenja potrebno dosta vremena, pa povjerenik može imati dojam da «tapka na mjestu», naročito ako postoji pritisak okoline «da se ništa ne radi» (sud, supruga i sl.). Ipak, prerano pokretanje promjena, bez osnovnih pretpostavki (detektirani problemi, motiviranje i ugovaranje, postignut sporazum o periodičnim koracima djelovanja) može izazvati nesigurnost, frustraciju, otpore osuđenika, koje je ako se izazovu u ranoj fazi kada se osuđenik i povjerenik još ne poznaju dovoljno i još nemaju pozitivna iskustva zajedničkog rada, kasnije jako teško prevladati. Međuljudski odnos povjerenika i osuđenika bitan je aspekt izvršavanja zaštitnog nadzora - važno je da se povjerenika percipira kao dobronamjernu, podržavajuću, stručnu osobu, koja će svojim znanjem i sposobnostima pomoći osuđenoj osobi u unaprjeđivanju kvalitete života i u nastojanjima da se zatvorska kazna ne realizira.

Na početku rada s osuđenikom, a i kasnije po potrebi, povjerenik dodatno pojašnjava izrečenu sankciju, a zbog često pogrešne percepcije sankcije tj. «nadzora» (isključivo nadzorne, «policijske») važno je jasno definirati i obrazložiti namjere, zadatke, ovlasti i odgovornosti povjerenika. U razgovorima s osuđenikom bitno je dodatnim pitanjima i aktivnim slušanjem razjasniti nejasnoće i pretpostavke, jasno izreći i utvrditi očekivanja i ciljeve, dogovoriti

odgovarajuće radnje, eksplicitno definirati «pravila igre». Vrlo je važno dobro pojasniti sankciju, uloge glavnih aktera u njezinom provođenju, te odmah na početku konkretno opisati posljedice izbjegavanja ili odbijanja suradnje osuđenika u okviru sankcije, tj. na primjeren i jasan način upoznati osuđenika s mjerama koje je povjerenik sukladno važećim zakonskim propisima dužan poduzeti ako osuđenik ne prihvaća suradnju ili se ne pridržava dogovora. Osuđeniku je također bitno jasno reći koje informacije povjereniku mora promptno dostaviti i iz kojih je razloga važno za njega i za povjerenika da on to učini (npr. promjena telefonskog broja, boravišta, duže putovanje, intervencije policije, novi sudski postupci, prometni prekršaji, promjena posla, hospitalizacija...). Potrebno ga je također upoznati s njegovim zakonskim pravima medicinske, socijalne, pravne i druge zaštite, pri čemu će se zatražiti pomoć odgovarajućih stručnih službi i ustanova, kako bi se osigurala dostupnost osoba koje mogu pružiti pravovremenu informaciju i stručnu pomoć radi postizanja svrhe sankcije (socijalno-intervencijske mjere ili mjere-obiteljsko pravne zaštite, zdravstvena skrb, besplatna pravna zaštita itd.).

Razgovori i suočavanje s osjetljivim, osobnim temama, kako na početku tako i tijekom izvršavanja sankcije, također su dio poslova koje u okviru svoje uloge obavlja povjerenik. Osjetljiva pitanja mogu se odnositi na navike pijenja, bračne odnose, medicinsku povijest, kućne dogovore itd. Ako su osjetljiva pitanja nužna i zakonom dopuštena, dobro je unaprijed priznati da je pitanje osobno i da može biti uvredljivo ili uznemirujuće, i da, ako je to slučaj, osoba ne mora odgovoriti - naravno, objasniti će se i zašto je odgovor na takvo pitanje važan (Breakwell, 2001). U suprotnome, odgovori su najčešće površni, neistiniti, osuđenik odgovara šutnjom, ili frustracijama i ljutnjom.

Motiviranje osuđenika za rad i promjene jedan je od važnijih segmenata rada povjerenika tijekom cijelog razdoblja izvršavanja zaštitnog nadzora. U motiviranju osuđenika mogu pomoći:

1. individualizirani pristup usmjeren na potrebe i sposobnosti osuđenika
2. rad na odnosu - osuđeniku se prilazi s uvažavanjem, motivirajućom i podržavajućom komunikacijom, uz razuman stupanj povjerenja i očekivanja
3. konkretiziranje mogućih koristi (naročito onih za koje se inicijalno ocijeni da su osuđeniku bitne), jasno pojašnjavanje uloge povjerenika

4. uključivanje osuđenika u planiranje - sudjelovanje osuđenika značajno doprinosi motiviranosti, ali i kvaliteti odluka
5. jasno definiranje tko i što sve gubi odbijanjem suradnje
6. nudjenje pomoći, u okviru svojih ovlasti, a vezano uz kaznene postupke koji se još vode (ponekad su osuđenici unaprijed skloni odustajanju jer će «ionako u zatvor»)
7. pružanje permanentnog feedbacka, osuđeniku najavljujati i izvještavati ga o svojim postupcima (odnos povjerenja, podrška pozitivnom, ostavljanje vremena za promjene)

Povjerenik tijekom izvršavanja sankcije kod osuđenika osvještava štetnost počinjenog kaznenog djela za njega osobno, žrtvu i društvenu zajednicu. Daje savjete, usmjerava, sugerira moguće načine za prevladavanje osobnih problema ili vezano uz funkcioniranje u obitelji ili široj društvenoj zajednici. Neposredno pomaže u složenijim socijalnim situacijama koje zahtijevaju višu razinu znanja i vještina od onih koje aktualno posjeduje osuđenik, a po potrebi odgovara i na hitne situacije (privođenje osuđenika od strane policije, obiteljski sukobi, recidiv...). Pažljivo, objektivno i odgovorno određuje granicu prihvatljivog ponašanja, pazi na povjerljivost informacija, poštivanje protokola i procedura, nastoji odrediti najprimjerenije tretmanske postupke. Organizira i nadzire izvršavanje posebnih obveza izrečenih uz zaštitni nadzor, motivira osuđenika da ustraje u izvršavanju tih obveza. Osigurava i prati izvršavanje svih obveza koje je sud uz zaštitni nadzor presudom odredio osuđeniku, kao i izvršavanje programa koji je dostavljen sudu.

Jedan od važnih zadataka povjerenika je voditi i usmjeriti osuđenika prema udovoljavanju uvjeta koje je odredio sud - povjerenik je dužan osigurati da osuđenik razumije uvjete kojih se mora pridržavati. Da bi osuđenik mogao razumjeti određenu obvezu, povjerenik mora biti jasan u prezentaciji i namjerama kako bi omogućio osuđeniku jasnoću onog što se očekuje od njega. Instruirati nekoga da učini nešto ponekad može biti teško i zahtijeva dobre komunikacijske i interpersonalne vještine (Saskatchewan Correctionals and Public Safety. Community Operations, 2002).

Svojom uključenošću u svakodnevni život osuđenika (što ne znači i da je svakodnevno prisutan) povjerenik neposredno pomaže u prevladavanju različitih situacija, te po potrebi, ili u slučaju većih i trajnijih poteškoća uključuje i druge stručnjake.

Zadatak je povjerenika i osuđenika u provođenje sankcije uključiti stručne osobe i ustanove, te dogovoriti i poduzeti aktivnosti koje će pridonijeti uspješnijem osobnom i društvenom funkcioniranju i spriječiti recidiv. U okviru izvršavanja zaštitnog nadzora povjerenici surađuju s vladinim i nevladinim sektorom - područnim centrima za socijalnu skrb, bolnicama, klubovima liječenih alkoholičara, centrima za ovisnosti i izvanbolničko liječenje, zavodom za zapošljavanje, dječjim domovima, udrugama, domovima zdravlja, psihijatrijskim bolnicama, savjetovaništima, obrazovnim ustanovama. Uz informiranje, educiranje i senzibiliziranje subjekata socijalne zajednice, cilj je da se, osim savjetovanja, osuđenima pruži i vrlo konkretna usluga i pomoć, u prevladavanju poteškoća osobnog i društvenog funkcioniranja. Svaku sankciju je važno osmisliti i provesti na način da njezino provođenje bude na koristi osuđenika i društvene zajednice. U sadašnjoj fazi provođenja alternativnih sankcija poseban je problem manjak potrebama osuđenika primjerenih programa rehabilitacijsko-edukacijske i psiho-socijalne-pedagoške pomoći (psihosocijalni tretman nasilnika i osuđenika sa prisutnim seksualnim poremećajima, obiteljska medijacija, ciljane edukacijske radionice i treninzi - npr. roditeljske kompetencije, kontrole ljutnje, različiti oblici savjetovanja - individualnog, partnerskog, obiteljskog. Prilikom odabira adekvatnog programa, povjerenik i osuđenik limitirani su ograničenom ponudom iz više mogućih razloga - osuđenik ne ispunjava kriterije za pojedini program (primjerice, kada je uz nasilje prisutan i alkoholizam, a program ne predviđa kombinacije poremećaja; programi za obiteljsko nasilje ne obuhvaćaju primjerice nasilje u radnoj sredini); program je financijski prezahtjevan (visoka cijena tretmana, velika udaljenost od boravišta osuđenika); ograničen broj osoba koje odjednom mogu sudjelovati u predviđenom programu; nepostojanje određenih vrsta programa na pojedinom regionalnom području ili općenito manjak programa prisutan na području cijele RH (npr. manjak specijaliziranih stručnjaka i timova koji se bave seksualnim poremećajima - nedostatak programa za poremećaje na koje nailazimo kod alternativnih sankcija - seksualno uznemiravanje, ekshibicionizam, voajerizam i sl.).

Pripremi osuđenika za prekid izvršavanja sankcije, naročito kod dužeg izvršavanja zaštitnog nadzora, povjerenik također mora posvetiti potrebnu pozornost i radi pripreme osuđenika potrebno je obaviti određene radnje. Preporuča se četvrtinu vremena od planiranog vremena trajanja nadzora osuđeniku

najaviti prekid i o njemu razgovarati, napraviti zajedničku analizu postignuća osuđenika uz apostrofiranje njegovih novih snaga i stečenih znanja i vještina, detektirati sve kapacitete iz okoline koji osuđeniku i dalje stoje na raspolaganju, objasniti iz kojih razloga kontakti povjerenika i osuđenika više nisu uputni, ili u kojim se slučajevima eventualno mogu ostvariti.

Načini evaluacije izvršavanja alternativnih sankcija

Vrednovanje pozitivnih pomaka najvećim dijelom obavlja povjerenik kroz stručno vođene razgovore i neposredno promatranje ponašanja osuđenika u različitim situacijama. Dragocjenost informacija koje povjerenik prikupi neposredno prateći osuđenika i njegovo ponašanje, neupitna je. Pri prikupljanju podataka povjerenik se može koristiti različitim upitnicima, skalama procjene, check-listama, vodičima za procjenu, anketama i ostalim prikladnim instrumentima. Objektivnosti svojih opažanja povjerenik pridonosi i redovitim bilježenjem svojih zapažanja, koje pri tome može uspoređivati sa prijašnjim zapažanjima - obzirom se nadzori provode i po više godina - ili ih komparativno analizirati u odnosu na zapažanja drugih osoba.

U vrednovanju sankcije povjerenik se ne oslanja isključivo na svoju procjenu. Osim povjerenika, učinkovitost i odvijanje pojedinih procesa vrednuju i drugi subjekti koji sudjeluju u njihovom izvršavanju. Odgovornost i kvalitetu ponašanja i rada osuđenika tijekom izvršavanja rada za opće dobro neposredno prati i ocjenjuje predstavnik kojeg je pravna osoba odredila za nadzor rada osuđenika. Kod provođenja posebnih obveza izrečenih uz zaštitni nadzor, ocjenu napredovanja osuđenika daje stručnjak koji neposredno radi na provođenju te obveze osuđenika. Primjerice, kod posebne obveze obveznog liječenja od alkoholizma, po uvidu u knjižicu kluba liječenih alkoholičara i realiziranom pregledu, tijekom liječenja permanentno prati i vrednuje psihijatar alkohololog. Zbog medicinske, psihoterapijske, stručne etike i povjerljivosti informacija, psihijatri/psihoterapeuti ponekad nerado surađuju s povjerenikom, očekujući da će se od njih tražiti informacije koje nisu spremni ili ih ne smiju davati o osuđeniku. Dosadašnje iskustvo je pokazalo da povjereniku može biti dovoljna i informacija da li je osuđenik pristao na suradnju i da li ili ne dolazi redovito na tretmane. Rezultate tretmana povjerenik ionako vidi ili ne vidi kroz promjene načina emocionalnog reagiranja, načina razmišljanja i ponašanja osuđenika.

Pri ocjeni provođenja određene alternativne sankcije, važno je čuti i evidentirati mišljenje i dojam osuđenika, te nastojati uvažiti njegove preporuke i potrebe u kojem smjeru će se nastaviti izvršavanje sankcije, a da to što je više moguće bude njemu u korist i u funkciji njegovog osobnog napredovanja u što boljem daljnjem društvenom funkcioniranju. Evaluacija je kontinuirani proces kojim povjerenik i osuđenik ocjenjuju djelotvornost svog rada, a što omogućuje pravodobno redefiniranje dogovora, ciljeva, metoda. Kod ocjene ponašanja osuđenika uzeti će se u obzir i dostupne informacije dobivene od osoba u neposrednoj okolini osuđenika - suprug/a, djeca, roditelji, susjedi, prijatelji. Važne su naravno i povratne informacije dobivene od službenika centra za socijalnu skrb, policije, obiteljskog liječnika.

Povjerenik kontinuirano evaluira napredak, procjenjuje rizik odnosno opasnost ponovnog činjena kaznenih djela (npr. izbjegavanje psihosocijalnog tretmana kod obiteljskog nasilja, odbijanje toksikološke analize urina koje ukazuje na recidiv u konzumiranju droga), ocjenjuje potrebu preispitivanja /modifikacije sudskih odluka kada je potrebno, predlaže sudska kontrolna ročišta u slučaju izbjegavanja, odgađanja - obvezan je odgovorno razmotriti sva dostupna mu saznanja i pravodobno poduzeti radnje koje su mu zakonskim odredbama dane u nadležno postupanje. U tu svrhu povjerenik ima evidenciju s informacijama o značajnim situacijama, ponašanjima i razgovorima s osuđenikom, članovima obitelji i drugim relevantnim osobama - vodi točnu, ažurnu, čitljivu evidenciju u propisanom zakonskom obliku. U osobniku osuđenika čuva sve, za pojedini slučaj dostupne relevantne dokumente, originale ili u presliku - socijalna anamneza, nalazi i mišljenja drugih stručnjaka, medicinska dokumentacija, rješenja o utvrđivanju pojedinih prava osuđenika, uplatnice o uplatama alimentacije, upiti, podnesci, dopisi, prigovori osuđenika i dr. Sustavno prikupljanje i analiza informacija i dokumenata pomaže mu u detektiranju i ocijeni eventualnih problema, u prepoznavanju kako prijetnji tako i mogućnosti, ostavljajući na taj način više vremena za akciju. Zadaća je povjerenika, zahtjevna i odgovorna, da sve prikupljene informacije sumira, sintetizira i stručno ocijeni sa stajališta napredovanja osuđenika u odnosu na u početku sačinjen program izvršavanja sankcije, eventualnih poteškoća, mogućih načina njihovog prevladavanja, potrebnih izmjena programa izvršavanja (ciljevi, sudionici, metode), motivacije osuđenika za suradnju u okviru izrečene sankcije, sigurnosti neposredne okoline osuđenika i društvene zajednice u cjelini, te da o

tome objektivno i stručno izvijesti sud, uz preporuku koja okvirno podrazumijeva pet mogućih smjerova: ispunjena svrha, činjenično argumentiran prijedlog prekida izvršavanja/ nastavak izvršavanja prema ranije dostavljenom programu izvršavanja (ocjena razine prioriteta koji će odrediti glavne smjernice i usmjeravati aktivnosti u određenom vremenskom razdoblju)/ nastavak izvršavanja prema izmijenjenom programu (definiranje strategija za prevladavanje prioriteta poteškoća)/ prijedlog održavanja kontrolnog ročišta pri nadležnom sudu za nadzor sankcije (motivacija osuđenika, primjedbe na program izvršavanja) / preispitivanje izrečene sankcije (ustrajno odbijanje suradnje od strane osuđenika, opoziv uvjetne osude).

Evaluaciju izvršavanja sankcija obavlja potom općinski sud obzirom na boravište/prebivalište osuđenika nadležan za nadzor pojedine sankcije, a temeljem izvješća povjerenika te iskaza osuđenika i povjerenika. Prema Trapp (2000) bitno je da povjerenik u davanju svojeg iskaza bude konkretan i detaljan u opisu propusta ili neprihvatljivog ponašanja osuđenika. Povjerenik treba raspolagati argumentima i/ili dokumentima iz kojih je vidljivo da je osuđenik bio upoznat i svjestan svoje obveze, a također mora moći i opisati napore koji su poduzimani da bi se osuđenika motiviralo i pridobilo za suradnju i udovoljavanje uvjetima. Bitno je navesti ako je osuđenik direktno ili indirektno demonstrirao svoju nespornost na suradnju, te ukoliko postoje poremećaji mentalnog zdravlja, problem ovisnosti ili neke druge veće zapreke adekvatnoj suradnji i uspješnosti osuđenika. Povjerenik bi trebao biti sposoban ocijeniti stupanj rizika i opasnosti osuđenika za društvenu zajednicu, te stručno i argumentirano iznijeti sudu svoju preporuku za konkretnog osuđenika. Prilikom odlučivanja sud može potom upozoriti osuđenika da se odgovornije ponaša prema naloženim mu obvezama, postojeće obveze može zamijeniti drugima, osuđeniku može naložiti još obveza, može opozvati uvjetnu osudu ili izrečen rad za opće dobro na slobodi zamijeniti zatvorskom kaznom.

4. MOGUĆI PROBACIJSKI POSLOVI POVJERENIKA U BUDUĆNOSTI

U svibnju 2007. godine Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske u suradnji s Nacionalnom probacijskom službom Ujedinjenog Kraljevstva (Ministarstvo pravosuđa UK), uz podršku europskog fonda CARDS 2004, započela je s realizacijom sedmomjesečnog kratkoročnog projekta pod nazivom „Podrška raz-

voju probacijskog sustava u Hrvatskoj“, svrha kojeg je razmotriti i predvidjeti potrebne uvjete za razvoj nacionalnog probacijskog sustava u Hrvatskoj. U strateškom planiranju ovog procesa i odabiru područja rada odnosno zadataka i aktivnosti buduće probacijske službe, na raspolaganju je širok reper-toar prakse i iskustava koje nude europske zemlje s razvijenim probacijskim službama.

Raspon poslova i aktivnosti postojećih europskih probacijskih službi ovisi o kaznenopravnom sustavu svake od ovih zemalja, a mogući poslovi kreću se kroz sve stadije kaznenopravnog procesuiranja od početka istrage do kraja kazne. Ne postoji nijedna probacijska služba koja bi pokrivala sve moguće aktivnosti, ali izvjestan broj aktivnosti karakterističan je za sve europske zemlje koje imaju probacijsku službu.

Rad probacijskih službenika gotovo je uvijek fokusiran na potrebe počinitelja kaznenog djela - potrebe žrtve samo su „usporedna briga“, i to često zato što je žrtva bila u odnosu s počiniteljem (supruga ili dijete), a samo neke europske probacijske službe stavljaju potrebe žrtava u vrh svojih profesionalnih odgovornosti (npr. Češka služba za probaciju i medijaciju). Međutim, svaka veza između konkretnog počinitelja i konkretne žrtve, otvara mogućnost za profesionalni rad i to na različitim razinama (prije, tijekom i nakon sudskog postupka) - primjerice, probacijski službenik radi kao posrednik između počinitelja i žrtve, facilitirajući pomirbu, otklanjanje i nadoknadu štete nastale počinjenjem kaznenog djela, a o rezultatima medijacije ovisi da li će se kazneni postupak zaustaviti ili nastaviti (Češka, Austrija, Mađarska). Jedan je od poslova probacijskog službenika i pružanje emocionalne i praktične podrške žrtvi nakon počinjenja kaznenog djela, tijekom i nakon sudskog postupka (Austrija, Mađarska). U fazi nakon sudskog postupka posao probacijskog službenika može biti pružanje informacija žrtvi o otpuštanju počinitelja kaznenog djela iz zatvora, te zaštita žrtve od rizičnog počinitelja nakon otpusta iz zatvora (Engleska i Wales). Rad probacijskih službenika s počiniteljima kaznenih djela u europskim zemljama odvija se kroz pružanje informacija i stručnu procjenu počinitelja (i njihovih obitelji) s jedne strane, i stručnog nadzora počinitelja s druge strane. I jedna i druga skupina aktivnosti može se prakticirati kroz sve faze kaznenopravnog procesa: u fazi istrage, u fazi podizanja optužnice ili diverzije, u fazi čekanja suđenja, u fazi donošenja sudske odluke, u fazi izvršavanja sudske odluke.

Jedan od ključnih zadataka europskih probacijskih službenika je priprema izvješća za suce,

tužitelje, povjerenstva za uvjetni otpust i druge, koja su od koristi u donošenju ključnih odluka u različitim stadijima kaznenopravnog procesa, a za koje su od velike važnosti informacije o psihosocijalnoj, socioekonomskoj i kulturalnoj pozadini počinitelja kaznenog djela. Svrha ovih izvješća, tijela i osobe kojima su namijenjena, i faze kaznenopravnog procesa u kojima se izvješća izrađuju, razlikuju se u pojedinim europskim probacijskim sustavima. Međutim, u većini zemalja, izvješća probacijskih službenika u ranoj fazi procesa mogu doprinijeti da se kazneno procesuiranje obustavi ili “skrene”, odnosno da se odabere alternativna mjera. Ta izvješća su gotovo isključivo rezervirana za potrebe suda, odnosno donošenje sudskih odluka. Razvoj diverzijskih mjera u pojedinim europskim zemljama potaknut je činjenicom da četvrtina zatvorske populacije otpada na pritvorenike (Estonija, Mađarska, Slovenija, Turska). Nekad ekskluzivno pravo kaznenog suca, danas je kroz novu alternativnu mjeru odnosno diverziju, preneseno na tužitelja ili istražnog suca, a podrazumijeva obustavljanje kaznenog progona (Češka, Latvija, Mađarska, Slovenija) ili uvjetovano “skretanje” postupka u vidu novčanih nagodbi, kompenzacije, reparacije ili medijacije (Češka, Bugarska, Estonija, Litva). Posao probacijskih službenika u ovom području, u većini europskih zemalja, fokusiran je na pružanje informacija i procjena počinitelja kaznenog djela koje tužitelju ili sucu olakšavaju donošenje odluke o tome da li treba ili ne treba primijeniti diverzijsku mjeru u konkretnom slučaju.

U većini europskih zemalja, dio kaznenog postupka je donošenje odluke treba li prema optuženiku primijeniti mjeru pritvora ili ne (i istražnoj fazi ili u fazi čekanja suđenja). Probacijski službenici u svojim izvješćima o socijalnim okolnostima u kojima optuženik živi pomažu donošenju odluke o pritvoru, ali isto tako sudjeluju u nizu aktivnosti koje bi trebale osigurati da će se osoba pojaviti na suđenju i smanjiti mogućnost da ponovo počini kazneno djelo, kao što su kućni pritvor (UK), elektronsko nadziranje (Engleska i Wales, Njemačka, Portugal, Škotska), programi za ovisnike (UK), sudska kontrola (Turska). Izvješća probacijskih službenika koja prethode osudi bave se različitim aspektima optužene osobe i kaznenog djela: stavom optuženog prema kaznenom djelu, procjenom rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela, procjenom opasnosti optuženog za druge, mogućim učinkom određene kazne na optuženog i njegovu obitelj, procjenom koja bi kazna mogla biti najučinkovitija u smanjenju recidivizma.

U gotovo svim europskim zemljama probacijske službe uz pružanje informacija o socijalnom okruženju optužene osobe pomažu sucu koji donosi odluku o kazni, dajući mu savjet o najprimjerenijoj kazni za optuženog. Izvješća probacijskih službenika tijekom izvršavanja kazne zatvora, namijenjena sucu izvršenja, zatvoru ili povjerenstvu za uvjetni otpust, u gotovo svim europskim zemljama, pružaju informacije vezane za prijevremeni otpust iz zatvora, te procjenu zatvorenika odnosno vjerojatnost da će surađivati u razdoblju uvjetnog otpusta, kao i procjenu rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela.

Centralni posao europske probacije je nadzor počinitelja kaznenog djela u društvenoj zajednici koji može biti dio kazne ili samostalna kazna za počinjeno kazneno djelo. Kazne koje se izvršavaju u društvenoj zajednici mogu se podijeliti u tri kategorije: sankcije koje su samostalne kazne (Švedska, Danska, Engleska i Wales, Škotska, Malta)/ alternativne sankcije koje su zamjena za kaznu zatvora (Danska, Turska)/ alternativne sankcije gdje je zatvorska kazna uvjetovana ili djelomično uvjetovana, uz nadzor (većina europskih zemalja). Kada je osuđena osoba subjekt probacijskog nadzora, tada je zakonom obvezana na ispunjavanje određenih zahtjeva koji variraju od zemlje do zemlje, ovisno o svrsi kazne. Osnovno očekivanje od svih osuđenika pod nadzorom je da budu urednog ponašanja i ne čine ponovo kaznena djela, te da se javljaju probacijskom službeniku koji uvijek mora biti upoznat s eventualnom promjenom adrese osuđenika. Ispunjavajući rehabilitacijsku svrhu sankcije osuđenici moraju ispunjavati neke obveze vezane za zaposlenje koje je ključni faktor u smanjenju recidivizma. U većini sustava postoji očekivanje da će osuđenik aktivno tražiti posao premda u područjima s velikom stopom nezaposlenosti takvo očekivanje može biti nerazumno. U Rumunjskoj, npr. postavlja se eksplicitan zahtjev da osuđenik prijavljuje svaku promjenu zaposlenja, u nekim zemljama traži se odobrenje za zapošljavanje, osobito kada se radi o visokorizičnim osuđenicima (npr. pedofili ne smiju raditi s djecom, UK), a neki sustavi (Češka, Turska, UK) predviđaju pohađanje programa za osposobljavanje za određeno zanimanje. Nadalje, obveze osobe pod probacijskim nadzorom mogu biti sudjelovanje u različitim programima savjetovanja, pohađanje programa preoblikovanja ponašanja (Češka, Nizozemska, UK, Danska, Švedska, Norveška, Turska), podvrgavanje tret-

manima za ovisnike (Češka, Turska, Nizozemska), programima za kockare, i dr. Radi zaštite zajednice, pred osuđenike pod nadzorom postavljaju se zahtjevi kao što su izbjegavanje određenih mjesta ili osoba, boravak u probacijskim hostelima (za visokorizične osuđenike, npr. počinitelje seksualnih zločina), zabrana vožnje određenih vozila ili oduzimanje vozačke dozvole.

Društveno koristan rad prisutan je u svim zemljama čije zakonodavstvo predviđa kazne koje se izvršavaju u zajednici. U nekim zemljama to je samostalna kazna dok je u drugim kombinirana s drugim vidom nadzora i/ili obaveza. Izbor radnog mjesta, procjena rizika, procjena zdravstvenog stanja, osiguranje, kvalifikacije osuđenog, samo su neki aspekti koji se vežu uz ovu sankciju, stoga se u nekim kaznenopravnim sustavima prije donošenja odluke o društveno korisnom radu zahtijeva izvješće probacijskog službenika, u kojem se procjenjuje koliko je ova sankcija primjerena u konkretnom slučaju i kolika je mogućnost njenog izvršenja. U nekim zemljama, uz sam rad mogu se propisati i neke druge obveze, kao što je stjecanje vještina potrebnih za određeni posao (Engleska i Wales) ili pohađanje savjetovališta za ovisnike o drogi i alkoholu, te programa za pijane vozače.

Rad probacijske službe u zatvoru sve više se koncentrira na savjetovanje sudaca ili povjerenstava za uvjetni otpust, pripremu zatvorenika za otpust i nadzor bivših zatvorenika u zajednici pod različitim oblicima uvjetnih otpusta. Prije otpusta iz zatvora probacijski službenici rade u zajednici i s osuđenicima pripremajući ih za izlaz na slobodu, povezujući ih s vanjskim svijetom, odnosno službama vezanim za stanovanje, tretmane za ovisnike i sl. (Češka, Bugarska, UK, Estonija, Danska, Švedska). Većina europskih probacijskih službi je odgovorna za nadzor uvjetno otpuštenih zatvorenika. Ključ uspjeha uvjetnog otpusta je adekvatna stručna procjena zatvorenika prije samog donošenja odluke o uvjetnom otpustu.

Od širokog repertoara alternativa zatvoru koje se mogu primijeniti u svim stadijima kaznenog procesuiranja, (dakle od samog počinjenja kaznenog djela sve do razdoblja nakon izlaska iz zatvora) Hrvatska će, sudjelujući u spomenutom projektu podrške razvoja probacijskog sustava u Hrvatskoj imati prilike stvoriti svoju viziju mogućih poslova koje će u skladu s našom legislativom, obavljati hrvatski probacijski službenici.

5. ZAKLJUČAK

Afirmiranje i unaprjeđivanje izvršavanja alternativnih sankcija aktualno u velikoj mjeri ovisi i počiva na stručnjacima koji u ovom početnom razdoblju njihovog izvršavanja neposredno rade s osuđenima u njihovom životnom okruženju, istovremeno informirajući lokalnu/regionalnu zajednicu o ovim sankcijama i uključujući različite društvene subjekte u njihovo izvršavanje. Temeljem dosadašnjih iskustava, poznavanje uloge, ovlasti i poslova povjerenika u široj stručnoj/društvenoj javnosti može biti od višestruke koristi - njima olakšava posao, a i mogu ga brže i kvalitetnije obavljati u suradnji s različitim državnim institucijama i nevladinim udrugama u socijalnoj sredini u kojoj rade. Osuđenima i njihovim obiteljima tada se lakše može osigurati pravodobna usluga i pomoć sukladno njihovim potrebama, a u svrhu njihove uspješnije socijalne integracije i preveniranja daljnjeg kriminalnog ponašanja.

Implementacija ovih sankcija predstavlja veliki profesionalni i društveni izazov. Stalni porast broja presuda u kojima sudovi nastavljaju (ili započinju) izricati kaznenopravne sankcije zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi, te sve veće zanimanje stručnjaka i ustanova koji žele sudjelovati u njihovom izvršavanju, uvjerljivi su pokazatelji sve većeg prepoznavanja potencijalnih koristi ovih sankcija, kao i njihovog postupnog suživanja u društvenoj zajednici. Očekivano daljnje povećanje broja presuda u budućnosti će zacijelo zahtijevati i drugačiji organizacijski pristup, uz stalno unaprjeđivanje postojećih resursa - ljudskih, financijskih i materijalnih. U ispunjavanju ovih zahtijeva zasigurno može pomoći i učenje dobre prakse drugih država, čija iskustva sugeriraju i potrebu širenja raspona sankcija, zadaća i intervencija u okviru buduće probacije u Hrvatskoj, dakle samim time i širenje opsega poslova povjerenika - budućih «probacijskih službenika».

LITERATURA

- Ajduković, M., Ajduković, D. (1991): Alternativne sankcije: putovi smanjenja zatvorske populacije. *Penološke teme*, 1, 4, 47-56.
- Breakwell, G. M. (2001): Vještine vođenja intervjua. Naklada Slap. Jastrebarsko.
- Bumči, K., Tomašić, T. (2006): Rad za opće dobro i uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom te njihova primjena u praksi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, 1, 237-261.
- Clarck, M., D., Walters, S., Gingerich, R., Meltzer, M. (2006): *Motivational Interviewing for Probation Officers: Tipping the Balance Forward Change*. Federal Probation. The Administrative Office of the United States Courts.
- Coyle, A. (2001): *Restorative Justice in the Prison Setting: A Paper presented at the conference of the International Prison Chaplains Association (Europe)*. Driebergen.
- Cvitančić, A. (1990): Uvod. U: Cesare Beccaria - o zločinima i kaznama. Književni krug. Split.
- Doležal, D. (2006): Voditelj zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi. *Kriminologija i socijalna integracija*, 15, 2, 37-50.
- Jandrić, A. (2006): Izvaninstitucionalni programi rada s ovisnicima o ilegalnim drogama: mogućnosti izricanja alternativnih sankcija punoljetnim osuđenim ovisnicima. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 27, 2, 1033-1053.
- Janković, J. (2004): Savjetovanje u psihosocijalnom radu. Etcetera. Zagreb.
- Kokić-Puce, Z. (2005): Provedba zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi. Skripta. Središnji ured Uprave za zatvorski sustav. Ministarstvo pravosuđa.
- Kokić-Puce, Z. (2006): Izvršavanje alternativnih sankcija. Radionica Pravosudne akademije Ministarstva pravosuđa. Zagreb.
- Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2005): Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija: socijalnopedagoški pristup. *Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet*. Zagreb.
- Kovčo, I. (2001): Kazna zatvora - zašto i kuda? *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 8., 2, 117-136.
- Kovčo-Vukadin, I., Kokić-Puce, Z. (2006): Izvršavanje alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, 2, 745-794.
- Maloić, S. (1994): Tijek i efikasnost kratkih kazni zatvora. Diplomski rad. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Maloić, S., Šimpraga, D. (2007): Alternativne sankcije i rad povjerenika za izvršavanje zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i rada za opće dobro na slobodi. Skripta. Centar za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav. Ministarstvo pravosuđa.
- Mejovšek, M. (2002): Uvod u penološku psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap; Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Napan, K. (1994): Kako djelotvorno raditi s ljudima. Alinea. Zagreb.
- Pravilnik o načinu rada i odgovornosti, izobrazbi i evidenciji povjerenika i pomoćnika povjerenika, izboru pomoćnika povjerenika, matici i osobniku osuđenika. *Narodne novine*, 43/01, 97/04.
- Pravilnik o mjerilima za utvrđivanje naknade određenim povjerenicima i pomoćnicima povjerenika na izvršavanju kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi. *Narodne novine*, 43/01, 97/04.
- Pravilnik o vrsti i uvjetima rada za opće dobro na slobodi. *Narodne novine*, 43/01.
- Projektna dokumentacija za potrebe Twinning light projekta „Podrška razvoju probacijskog sustava u Hrvatskoj” (2007). Ministarstvo pravosuđa.
- Rajić, S., Maloić, S., Knotek-Iveta, Ž. (2005): Izvršavanje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi. *Alternativne sankcije - stanje i perspektive*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 13, 1, 119-132.
- Saskatchewan Correctionals and Public Safety. *Community Operations (2002): Probation Officer: General Orientation and Training Guide*. www.cps.gov.sk.ca/Corrections/map/ProbationOfficerOrientation-Manual.pdf
- Statistički podaci Uprave za zatvorski sustav, Ministarstva pravosuđa (2007). Interna dokumentacija.
- Šeparović, Z. (1988): Alternativne kazni zatvora. Naša zakonitost, br. 6, 693-707.
- Taxman, F. S., Shepardson, E., S., Byrne, J. M., Gelb, A., Gornik, M. (2004): *Tools of the Trade - A Guide to Incorporating Science into Practice*. National Institute of Corrections U. S. Department of Justice: Maryland of Department of Public Safety and Correctional Services. www.nicic.org/pubs/2004/020095.pdf.
- Trapp, D. (2000): *Stating Your Case: A Probation officer's guide to report writing and court testimony*. http://www.co.multnomah.or.us/dcj/Stating_Your_Case.pdf
- Uzelac, S. (2002): Zaštitni nadzor: metodika socijalnopedagoškog rada. Nakladni zavod Globus: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb.
- Van Kalmthout, A. M. (1996): Dvostruko lice alternativnih sankcija: iskustva zapadnoeuropskih zemalja. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 3, 1, 209-221.
- Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i

- rada za opće dobro. Narodne novine, 128/99.
- Zorica, B. (2001): Rad za opće dobro na slobodi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 8, 2, 179-187.
- Žakman-Ban, V., Mikšaj-Todorović, Lj., Romić, P. (1994): Mogućnosti probativnog pristupa u okvirima alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. Kriminologija i socijalna integracija, 2, 1, 77-86.
- Žakman-Ban, V. (1998): Kaznena ustanova - korist za društvo i/ili zatvorenika. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 5, 1, 61-74.
- Žakman-Ban, V., Šučur, Z. (1999): Zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu i rad za opće dobro na slobodi - zakonske i provedbene implikacije. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 6, 2, 635 - 668.

COMMISSIONARS CONDUCTING PROTECTIVE SUPERVISION (PROBATION) AND COMMUNITY SERVICE

- First "probation officers" in Republic of Croatia

Snježana Maloić
Dijana Šimpraga
Ministry of Justice
Administration for Prison System, Central Office
Treatment Service
Department for Protective Supervision and Community Service

SUMMARY

Implementation of legal sanctions of protective supervision and community service in Republic of Croatia attracts increased attention of the professionals, especially experts interested for participation in implementation. This paper provides answers to some of frequently asked questions related to implementation of these sanction - what is the legal frame, under which authority, in which scope is the sentence issued and who participates in implementation, in which way the non-incarcerated convicts are treated and what are mechanisms of control, who can be the trustee, what does he/she needs to know, and what do the trustees do. The paper presents actual status, role, jobs and responsibility of the trustees, and the possible jobs of the trustees in the future, since this aspect of alternate sanctions implementation attracts the largest interest of the experts - potential trustees (some of them with ambition of becoming probation officers one day), and the above mentioned information can also be of use for the already named trustees, since this expert field is new in Republic of Croatia, and the domestic experiences and literature are still very limited.

Key words: *protective supervision, community service, commissionars, probation.*